

## תוכן עניינים

|   |                                  |     |
|---|----------------------------------|-----|
|   | מבוא                             | 1   |
|   | זכות השוויון                     | 2   |
| 2 | זכויות טבעיות, פוליטיות וחברתיות | 2.1 |
|   | זכות השוויון ושוויון הזדמנויות   | 2.2 |
|   | שוויון הזדמנויות בעבודה:         | 3   |
|   | משפט מגן בדיני עבודה             | 3.1 |
|   | חוק שוויון הזדמנויות בעבודה      | 3.2 |
|   | נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה   | 4   |
|   | מבנה הנציבות                     | 4.1 |
| 5 | הפצת מידע לעובדים ולמעסיקים      | 4.2 |
|   | עריכת מחקרים וסקרים              | 4.3 |
|   | פעילות משפטית                    | 4.4 |
|   | השפעת הנציבות הלכה למעשה         | 6   |
|   | בין הרצוי למצוי                  | 5.1 |
|   | השפעת הנציבות הלכה למעשה         | 5.2 |
|   | סיכום                            | 8   |
|   | ביבליוגרפיה                      | 10  |

## תרומת נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה

### האם נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה תורמת לשינוי המצב המשפטי בישראל

#### 1. מבוא

"מדינת ישראל ... תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין".<sup>1</sup> זהו הנוסח של הכרזת העצמאות המהווה תשתית נורמטיבית היסטורית לזכויות במשפט הישראלי.<sup>2</sup> ישראל הוקמה כמדינת רווחה אשר חרטה על דגלה מתן זכויות חברתיות לכל אזרחיה ומבטיחה קיום בכבוד ומתן שירותים בסיסיים כגון הזכות לתעסוקה, חינוך, בריאות ועוד. הכרזת העצמאות לאעוגנה כנורמה על - חוקתית במשפט, אך עם זאת היא בעלת תפקיד מפתח בניסוח מגילת זכויות האזרח מפי בית המשפט העליון אשר במרכזה ניצבת זכות השוויון.<sup>3</sup> הזכות לשוויון חברתי הינה זכות יסודית המעגנת בתוכה את הזכות להתפרנס בכבוד, זכות שבעצמה כוללת שלל זכויות נוספות, חלקן עוסקות בתנאי עבודה (זכויות סוציאליות, שעות עבודה ומנוחה וכו') ואחרות רחבות יותר, עוסקות ביחס ראוי והוגן לעובד. הצעת תקציב המדינה לשנת 2019 ביקשה להקדיש 175,803,284 ₪ לסל השירותים החברתיים (כלומר לשמירה על זכויות חברתיות).<sup>4</sup> למרבה הצער, בעשורים האחרונים חל צמצום קשה במדיניות הרווחה של ישראל בד בבד עם גידול משמעותי בפערים חברתיים. כיום, נמצאת ישראל במקום הראשון בדירוג אי שוויון חברתי של המדינות המפותחות<sup>5</sup> ומצב העוני בה הינו בין הגבוהים בהשוואה בין לאומית.<sup>6</sup> על רקע פערים אלה פרצה ב-2011 המחאה החברתית. מחאה זו הולידה את דו"ח ועדת טרכטנברג שהציב יעדים חברתיים כגון הקטנת אי השוויון, הגדלת התעסוקה, שילוב קבוצות מופלות לרעה בשוק העבודה וחקיקה חדשה להגברת האכיפה הקיימת.<sup>7</sup> על יחסי העבודה במדינת ישראל חולשת מערכת משפט הכוללת חוקי מגן (להלן: "חוקי המגן"), הסכמים קיבוציים ואישיים ופסיקת בתי הדין לעבודה. למעשה קיימת בישראל מערכת דיני שוויון של ממש האוסרת אפליה בשוק העבודה. ואולם, על אף זאת, אפליה בשוק העבודה הינה עובדה קיימת בישראל בשנת 2021.

מטרת העבודה לעמוד על חשיבות הזכות לשוויון הזדמנויות בעבודה ולבחון אם נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה (להלן: "הנציבות") מצליחה לעמוד במשימה החשובה כל כך לשמה הוקמה. תחילה אבחן את המושגים "זכות", "שוויון" ו"שוויון הזדמנויות". בהמשך, אסקור בקצרה את מערכת חוקי המגן. לאחר מכן אציג את מוסד הנציבות על תפקידיה, פעולותיה ולבסוף אבחן את תרומת הנציבות לזכות השוויון הלכה למעשה ואנסה להסיק מסקנות ככל שניתן.

<sup>1</sup> הכרזה על הקמת מדינת ישראל, ע"ר התש"ח 1

<sup>2</sup> שגית מור "עשרים שנה לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות – קווים לדמותה של מהפכה משפטית בהתאווה" **משפט וממשל** כ 267, 270-271 (2018) [להלן: "עשרים שנה לחוק השוויון"].

<sup>3</sup> שם, 271

<sup>4</sup> הצעת חוק התקציב לשנת הכספים 2019, התשע"ח – 2018, ה"ח 329

<sup>5</sup> יואב דותן "כבוד האדם, צדק סוציאלי וזכויות חברתיות חוקתיות תגובה על מאמרו של אהרן ברק 'זכות-הבת למינימום קיום אנושי בכבוד'" **עבודה, חברה ומשפט** יד 207, 211 (2015).

<sup>6</sup> המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון **ממדי העוני והפערים החברתיים – דו"ח שנתי** (2019)

<sup>7</sup> [https://www.btl.gov.il/Publications/oni\\_report/Documents/oni2018.pdf](https://www.btl.gov.il/Publications/oni_report/Documents/oni2018.pdf)

<sup>7</sup> דו"ח הוועדה לשינוי חברתי כלכלי (2011) - <https://www.hurvitz-institute.tau.ac.il/wp-content/uploads/2016/07/tracht.pdf>

## 2. זכות השוויון

### 2.1 זכויות טבעיות, פוליטיות וחברתיות

המושג "זכויות אדם" הינו מושג שגור בפי כל אשר נהוג לעשות בו שימוש כלאחר יד. למעשה מדובר במושג יחסית חדש בהיסטוריה אשר תחילתו בהומניזם מודרני שהעמיד את הפרט במרכז החשיבה המדינית. קיימים שלושה סוגי זכויות: זכויות טבעיות - מוקנות לאדם באשר הוא אדם, ללא קשר לכוח השלטון ומקושרות בשמו של הוגה הדעות ג'ון לוק שמנה בכללן את הזכות לחיים, לחירות ולרכוש.<sup>8</sup> זכויות פוליטיות - מוקנות לאדם כאזרח<sup>9</sup> ולא ניתנות לשלילה בידי המדינה בלי הצדקה (כגון זכות ההתאגדות, זכות הבחירה ועוד<sup>10</sup>) לגביהן יש דרישה לשוויון מוחלט.<sup>11</sup> זכויות חברתיות - קשורות לרווחה ונועדו להבטיח צרכי קיום בסיסיים: ביטחון סוציאלי, תעסוקה, מזון, תנאי קיום נאותים וכד'. בתחום זה (חברתי כלכלי) ברירת המחדל אינה של שוויון מלא אלא נורמה של "שוק חופשי", על כן מדובר בזכויות מינימאליות.<sup>12</sup> הגנה של זכויות אדם בחוק עוסקת לרוב בהגנה על הפרט ועיגון זכויות חברתיות בחוק מטיל על המדינה "מאין חובות" של המדינה לספק לאזרחים שירותי חינוך, בריאות וכו' כך שעליה להשקיע משאבים כלכליים לטובת הפרט.<sup>13</sup> זכויות אדם לא זכו להגנה חוקתית בישראל למעט זכות השוויון שנעשו נסיונות לעגנה במשפט העבודה, זאת עד לחוק – יסוד: כבוד האדם וחירותו שנחקק בשנת 1992<sup>14</sup> אז הועלה הנושא לשיח הציבורי.

### 2.2 זכות השוויון ושוויון הזדמנויות

זכות השוויון הינה כיום "מנשמת אפו של המשטר החוקתי שלנו..."<sup>15</sup>. קיימות שתי גישות שוויון עיקריות: שוויון פורמלי שהוא מתן יחס שווה לבעלי מעמד זהה ושוויון מהותי או השוואת תנאים בין מעמדות ומגזרים שונים, תוך התייחסות לנתוני הפתיחה השונים שלהם. כיום מאמצת החקיקה בישראל את שתי הגישות: עיגון שוויון פורמלי בחקיקה לצד העדפה או הפליה מתקנת.<sup>16</sup> שוויון הזדמנויות הינו נגזרת של זכות השוויון ומשמעותו הכרה בכך שכל בני האדם נולדו שווים ולכל אחד הזכות להזדמנות שווה לממש את הפוטנציאל שבו. יש לבחון את הפרט רק על סמך כישוריו, בלי להזדקק לקריטריונים כגון מין, גזע, דת, לאום וכד'.<sup>17</sup> אפליה עובדים מהווה הפרת

רות גביון "דרך ארץ דת ומדינה, אסופת מאמרים והרצאות בנושא יהדות, שלטון וערכים"

<http://www.daat.ac.il/daat/ezechut/demokratia/zhuyot-2.htm> דמוקרטיים" 97-107 (תשס"ב)

<sup>9</sup> יואב דותן "כבוד האדם, צדק סוציאלי וזכויות חברתיות חוקתיות תגובה על מאמרו של אהרן עבודה, חברה ומשפט יד 207, 209 (2015)

<sup>10</sup> ה"ש 10 רות גביון "דרך ארץ דת ומדינה, אסופת מאמרים והרצאות בנושא יהדות, שלטון וערכים"

דמוקרטיים" 97-107 (תשס"ב).

<sup>11</sup> בהיותן אינהרנטיות למשטר דמוקרטי, ה"ש 11, יואב דותן "כבוד האדם, צדק סוציאלי וזכויות חברתיות חוקתיות תגובה על מאמרו של אהרן עבודה, חברה ומשפט יד 209 (2015)

<sup>12</sup> שם

<sup>13</sup> לירון דוד החיפוש אחר "סעדים חברתיים" מעשי משפט 109-130 (2011).

<sup>14</sup> ס"ח תשנ"ב, 150

<sup>15</sup> בג"ץ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כ"ג (1) 693, 698

<sup>16</sup> ה"ש 17 לירון דוד החיפוש אחר "סעדים חברתיים" מעשי משפט 109-130 (2011).

<sup>17</sup> שפרמן קרין תמר "אבני דרך בחקיקה ובפסיקה" פרלמנט גיליון 57 גיליון מיוחד לרגל יום האשה הבין-לאומי (2008)